

Klarer IASB å snevre inn praksis?

Virksomhets- overdragelser under samme kontroll

Hvorvidt juridiske transaksjoner skal måles til virkelig verdi eller kontinuitet i situasjoner der de samme eier(e) er på begge sider av bordet, har lenge vært omdiskutert. IASB har gitt ut et diskusjonsnotat som forsøker å sette noen rammer rundt deler av problemstillingen. I denne artikkelen ser vi på innholdet i diskusjonsnotatet i lys av norsk debatt og praksis.

Statsautorisert revisor
Ole Marius Kaarigstad
Senior manager PwC

Statsautorisert revisor
Bjørn Einar Strandberg
Partner PwC

Forfatterne er tilknyttet PwCs fagavdeling..

En gordisk knute

Den gordiske knute er kjent fra gresk mytologi og handler om en knute som var knyttet så komplisert at den ikke lot seg løsne. Ifølge legenden skulle den som klarte å løsne knuten bli hersker over Asia, men til tross for gjentatte forsøk gjennom hundrevis av år klarte ingen å løsne den. Regnskapsføringen av virksomhetsoverdragelser under samme kontroll har representert en tilsvarende «knute» i regnskapsfaget. Hvorvidt det følger heder og ære til den som løsner den, er uvisst.

Problemstillingen er delvis regulert i norsk god regnskapsskikk (GRS) gjennom standardene for fusjon og fisjon, og i noen grad gjennom et diskusjonsnotat fra 2000 for konserninterne virksomhetsoverdragelser. Alle disse søker å

utdype det grunnleggende transaksjonsprinsippet i regnskapsloven.

IFRS har hittil ikke regulert virksomhetssammenslutninger under samme kontroll. Det har derfor vært en uensartet praksis på dette området. Et diskusjonsnotat fra IASB som kom i november 2020¹, kan være første steg på veien til en forsiktig regulering. Vi presenterer de foreløpige konklusjonene til IASB i denne artikkelen. Høringsperioden utløp 1. september og Norsk Regnskapsstiftelse (NRS) har avgitt høringssvar. Vi gjengir enkelte poenger fra dette høringssvaret.

Hva er problemstillingen?

De fleste virksomheter blir før eller siden gjenstand for en selskapsrettslig omorganisering. Motivet kan være en mer hensiktsmessig styringsstruktur, forberedelse for en børsnotering eller transaksjon, eller tilpasning til endrede skatte- eller avgiftsregler.

Et kjennetegn ved slike omorganiseringer er at det gjerne er én eller flere eiere som opptrer samlet og som «trekker i alle trådene» gjennom hele prosessen, for til slutt å bli sittende igjen med mer

eller mindre uendret makt og økonomisk eierinteresse. Omorganiseringen skjer med andre ord under «samme kontroll».

Eksempler på transaksjoner under samme kontroll

- transaksjoner innen konsern
- transaksjoner mellom felleskontrollerte selskaper der de som deler kontrollen er de samme hos begge parter
- transaksjoner mellom selskaper kontrollert av samme privatperson

Omorganiseringer under samme kontroll har en iboende spenning mellom juridisk form og økonomisk realitet. På den ene siden er det klart at eiendeler (og ev. forpliktelser) overføres mellom ulike rettssubjekter med ulike former for vederlag som motytelse. På den andre siden innebærer tilstedeværelsen av en kontrollerende part, som legger føringene for transaksjonen og sitter på alle sider av bordet, at man ikke uten videre kan legge til grunn at de enkelte partene kun opptrer ut ifra egne interesser. Det har ofte ikke vært en normal forhandling eller tautrekking mellom partene. Dette er særlig av betydning for hvorvidt vederlaget er fastsatt fullt ut til markedsmessige beløp.

¹ www.ifrs.org/projects/work-plan/business-combinations-under-common-control/

Fra den kontrollerende partens synspunkt vil normalt lite endre seg som følge av transaksjonene. Dersom den kontrollerende parten er et morselskap, følger det av enhetssynet at eventuelle gevinster som oppstår ved omorganiseringer innen et konsern blir eliminert i konsernregnskapet. Problemstillingen er derfor begrenset til regnskapsføringen i regnskapene på lavere nivå i selskapsstrukturen. Det underliggende spørsmålet er om den enkelte regnskapsenheten skal ses uavhengig av eierne eller hvorvidt sammenfall på eiersiden skal påvirke regnskapsføringen?

Kjernes spørsmålet er om en transaksjon som skjer under samme kontroll, skal måles på vanlig måte, dvs. til virkelig verdi av vederlaget, eller om en eller annen form for kontinuitet skal videreføres hos det mottakende selskapet. Et beslektet spørsmål er om selskapet som avhender skal innregne en gevinst eller ikke, men dette berører vi ikke i denne artikkelen utover å nevne at det under GRS har vært en nokså entydig praksis for symmetri i regnskapsføringen. Uavhengig av regnskapspråk gir regnskapsføring til kontinuitet opphav til flere spørsmål om hvilken kontinuitetsverdi som skal benyttes, innregningstidspunkt, sammenligningstall, attributter som følger med, transaksjonsretning osv.

Til tross for ulikhetene i det konseptuelle utgangspunktet, vil både IFRS og GRS gjennomskjære den formelle formen i transaksjonene når denne avviker grunnleggende fra de økonomiske realitetene. I GRS er dette forankret i det grunnleggende transaksjonsprinsippet, hvor en transaksjon må ha økonomisk realitet (overføring av risiko og kontroll) og finne sted mellom uavhengige parter. Man skal ikke «bli rikere» av å handle med seg selv, verken direkte eller via agenter og stråmenn. Hva gjelder IFRS, er «substance over form» omtalt i det konseptuelle rammeverket² som et sentralt aspekt ved det grunnleggende kvalitetskravet om *tro gjengivelse*.

For virksomhetsoverdragelser under samme kontroll gjelder ikke IFRS 3. Dette følger av et unntak i virkeområdet. Den enkelte regnskapspliktige har derfor måttet utvikle sin egen praksis på området, noe som har ført til en nokså uensartet praksis. Enkelte har anvendt oppkjøpsmetoden, slik den er angitt i IFRS 3, så langt det passer og med ulike modifikasjoner, mens andre har valgt ulike former for kontinuitet, varierende fra balanseverdier hentet fra selskapsregnskapet og helt opp til konsernverdiene på det høyeste nivå av kontroll.

Gjeldende regulering under GRS

For omorganiseringer under samme kontroll som gjennomføres gjennom aksjerettslige fusjoner og fisjoner, er regnskapsføringen under GRS regulert gjennom standardene NRS 9 *Fusjon* og NRS (F) *Fisjon*. Felles for begge disse standardene er at de bygger på en fortolkning av transaksjonsprinsippet i regnskapsloven, og lar dette være styrende for om omorganiseringen skal regnskapsføres til kontinuitet eller som en transaksjon. Standardene regulerer at horisontale fusjoner og fisjoner under samme kontroll skal regnskapsføres til selskapskontinuitet. Vertikale fusjoner regnskapsføres som hovedregel til konsernkontinuitet.

For transaksjoner som ikke skjer i form av fusjon eller fisjon, trekker GRS et skille mellom transaksjoner som bærer preg av omorganisering og øvrige transaksjoner. Det foreligger et diskusjonsnotat fra år 2000 der virkeområdet er overdragelse av *virksomhet* mellom selskaper i samme konsern. For konserninterne virksomhetsoverdragelser peker diskusjonsnotatet i retning av kontinuitet. For transaksjoner mellom datterselskap med mer enn 90 % eie er det en sterk presumsjon for at kontinuitet skal anvendes, men der det er reelle minoritetsinteresser, dvs. typisk med eierskap mellom 50–90 %, må det gjøres en konkret vurdering av om måling til kontinuitet eller virkelig verdi best reflekterer det økonomiske innholdet. Det er uensartet praksis ved regnskapsføring av kon-

sernintern overdragelse av eiendeler som ikke utgjør en virksomhet, men i hovedsak anvendes virkelig verdi på samme måte som for transaksjoner i varekretsløpet.

IASBs forslag

Dagens IFRS 3 om virksomhetssammenslutninger videreførte unntaket fra den tidligere standarden IAS 22 for virksomhet som overføres under samme kontroll. Da IFRS 3 ble utgitt i 2004 ble det sagt at man skulle komme tilbake til slike transaksjoner i neste fase, men denne fasen ble fullført i 2008 uten at dette materialiserte seg. I tiden etter har det vært flere initiativ i regi av EFRAG³ og IASB⁴ som har gått over flere år. Diskusjonsnotatet har hatt et langt svangerskap og kan derfor sies å være etterlenget.

I notatet som har vært ute på høring, avgrenses temaet til regnskapsføringen hos den mottakende parten. Regnskapsføringen hos øvrige involverte parter er holdt utenfor. På bakgrunn av norsk praksis under GRS kan dette fremstå som en noe halvveis og ensidig tilnærming til problemet, ettersom det er lagt stor vekt på symmetri i regnskapsføringen av omorganiseringer. Erfaringen tilsier imidlertid at både kompleksitet, motstand og innvendinger øker eksponentielt dersom man går for bredt ut. En slik snever tilnærming er trolig det som må til for å komme noen vei i retning av konkret regulering på området.

IASB foreslår ingen enhetlig metode for regnskapsføring av alle virksomhetsoverdragelser under samme kontroll, men legger opp til to spor, henholdsvis oppkjøpsmetoden med mindre modifiseringer og bruk av kontinuitet. Vi kommer nærmere tilbake til de foreslåtte kriteriene for bruken av de to metodene.

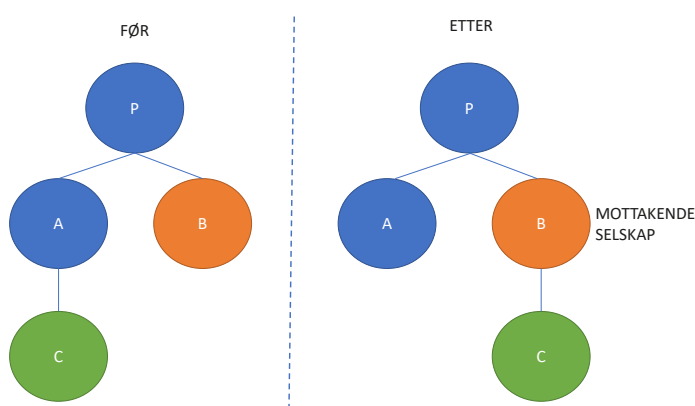
³ EFRAGs Proactive Accounting Initiatives in Europe (PAAinE) i regi av den italienske standardsetteren OIC arbeidet fra 2009-2012 med problemstillingen.

⁴ IASBs første prosjektpålegg hadde som mål å utgi et diskusjonsnotat våren 2009. IASB har behandlet forslaget jevnlig i perioden 2013-2020.

² Conceptual Framework, 2.12.

Eksempel

Av pedagogiske årsaker anvendes figur A, som er hentet fra diskusjonsnotatet, som referansepunkt. P kontrollerer både A og B. C utgjør en virksomhet, enten i form av et eget selskap eller i form av innmat som overføres fra A til B. Det er regnskapsføringen i B som er tema for diskusjonsnotatet, dvs. Bs konsernregnskap der C er et datterselskap og Bs selskapsregnskap der C utgjør en innmatoverdragelse. Det foreslås ingen endring i selskapsregnskapet til B der det overføres eierandeler; dette vil fortsatt reguleres av IAS 27.

Hvilke virksomhetsoverdragelser omfattes?

I diskusjonsnotatet foreslås det at virkeområdet til en fremtidig standard skal omfatte overføring av virksomhet under samme kontroll. Dette virkeområdet favner videre enn unntaket i IFRS 3 som gjelder virksomhetssammenslutninger under samme kontroll. Dersom selskap B er et nytt selskap satt opp for anledningen, vil ikke overføring av C til B være en virksomhetssammenslutning etter IFRS 3.⁵ En slik restrukturering vil likevel omfattes av diskusjonsnotatet. Overføring av datterselskap som kun har én eiendel vil falle utenfor, på samme måte som overføring av et tilknyttet selskap, selv om dette har virksomhet.

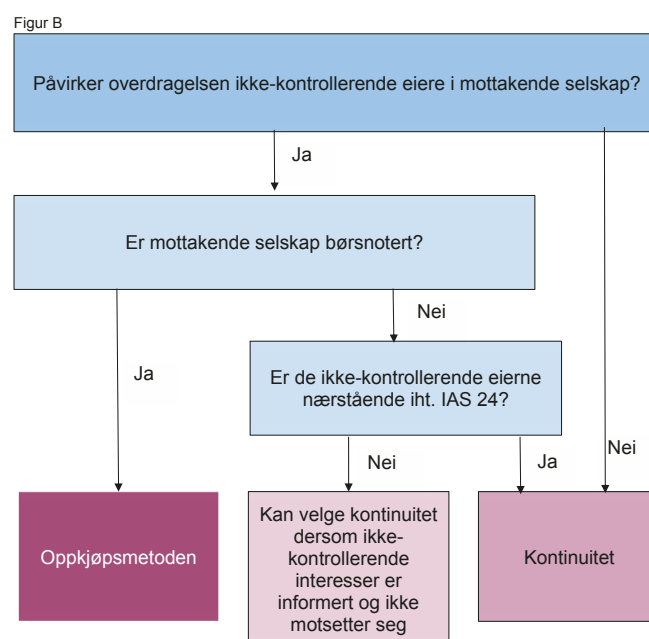
Et sentralt spørsmål har vært om en planlagt børsnotering eller salgstransaksjon som gjøres avhengig av en forutgående omstrukturering, for eksempel i form av en utskilling av virksomhet i en separat juridisk struktur, påvirker vurderingen. Enkelte har tatt til orde for at i slike situasjoner bør oppkjøpsmetoden alltid benyttes. Notatet foreslår imidlertid ikke dette, og favner både situasjoner der virksomheten nylig er anskaffet av kontrollerende part eller er betinget av et etterfølgende eksternt salg.

Hvordan skille mellom metodene?

For selskapet som erverver en virksomhet, vil regnskapet vanligvis bli betydelig påvirket. For den kontrollerende eieren vil derimot ikke overføringen endre risiko og kontroll fundamentalt. For overdragelser mellom heleide selskaper har man derfor foreslått at regnskapsføringen skjer til kontinuitet.

Motsatt vil eventuelle minoritetseiere (ikke-kontrollerende eiere) i mottakende selskap normalt få sin risiko endret som følge av den nye virksomheten som er tilført. IASBs foreløpige konklusjon er derfor at dersom det finnes minoritetseiere, leder dette i retning av virkelig verdi og bruk av oppkjøpsmetoden. IASB peker på at disse brukerne har samme informasjonsbehov som andre eiere når selskapet de har investert i kjøper en virksomhet, uavhengig av om det er en kontrollerende eier bak.

Når det er minoritetseiere, er det gitt et unntak fra oppkjøpsmetoden dersom mottakende selskap ikke er børsnotert og ingen av minoritetseierne motsetter seg⁶ bruk av kontinuitet. Det antas at kostnadene ved bruk av oppkjøpsmetoden er høyere enn ved bruk av kontinuitet, og minoritetseierne kan dermed selv foreta vurderingen om informasjonen som oppkjøpsmetoden i IFRS 3 gir, er verdifull nok for dem til å påføre selskapet de ekstra kostnadene. Merk at dersom alle minoritetseierne er nærstående parter til mottakende selskap, foreslås det at regnskapsføringen likevel skal skje til kontinuitet på samme måte som når mottakende selskap er heleid.

⁶ En slik regel om stille aksept finnes også i IFRS 10 for fritak fra utarbeidelse av underkonsernregnskap. Hva som skal kreves av informasjon og hvordan evt. tilbakemelding skal skje, herunder frist, er uregulert i IFRS 10. I praksis vil det være nødvendig å innhente positiv bekreftelse for å unngå innsigelser rett for rapporteringsfristen og som følge av at revisor ønsker revisjonsbevis.

⁵ Se eksempel 3 i appendix B til IFRS 3.

For overdragelser mellom heleide selskaper vil fastsettelsen av vederlaget kunne være mindre pålitelig, ettersom prisen som settes, ikke har betydning for bakenforliggende eier. Når det er minoritetseiere i mottakende selskap, vil økonomiske krefter øke sannsynligheten for at vederlaget er fastsatt på armlengdes avstand. I begrunnelsen fra IASB er ikke en slik forskjell i pålitelighet tillagt særskilt vekt. Dette ser vi ved at der en virksomhet blir overdratt fra et selskap med minoritetseiere, noe som også burde øke sannsynligheten for et markedsriktig vederlag, trekker ikke dette mer i retning av bruk av oppkjøpsmetoden.

I valg av metode har det sentrale for IASB vært hvilken informasjon som er mest nyttig for brukerne. Dette klare brukerperspektivet fortjener etter vårt syn honnør. Valget av minoritetsinteressenes vetorett fremstår derfor som en hensiktsmessig mekanisme. Ut fra en kost-nytte vurdering bør det vurderes en nedre grense slik at et fåtall minoritetseiere med en helt uvesentlig eierandel ikke kan tvinge frem bruk av oppkjøpsmetoden.

Anvendelse av oppkjøpsmetoden under samme kontroll

For overdragelser under samme kontroll der oppkjøpsmetoden kommer til anvendelse, foreslås det at denne baserer seg på IFRS 3. Det foreslås imidlertid et unntak for såkalte røverkjøpsgevinster. Dersom virkelig verdi av netto identifiserbare eiendeler mottatt overstiger det vederlaget som er betalt (negativ goodwill), krever IFRS 3 at differansen inntektsføres umiddelbart. Når transaksjonen skjer under samme kontroll, vil det ikke være naturlig å argumentere for at salget var forsert eller selger var under tvang. Dernest peker notatet på at en slik verditilførsel er lite sannsynlig, all den tid at den vil overføre verdier fra kontrollerende eier til de øvrige eierne. Det foreslås derfor at i de sjeldne tilfeller der nettoverdiene mottatt overstiger det avtalte vederlaget, skal differansen føres som et egenkapitalinnskudd. Denne delen av transaksjonen anses da å være med en eier i kraft av å være eier (IAS 1.109).

I sitt høringssvar påpekte NRS at i en fremtidig regulering bør det gis veiledning om hvem som skal anses for overtakende part når transaksjonen skjer under samme kontroll. Hvem som skal anses for overtakende part (i notatet benyttes *mottakende part*), angir retningen på transaksjonen, og hvilken virksomhet som skal måles til virkelig verdi. NRS foreslår i høringssvaret at i mangel av en endring i endelig kontroll, bør andre objektive kriterier som, størrelse og verdi være førende. Sammensetningen av styret og ledelsen etter transaksjonen bør tilsvarende ikke tillegges vekt.

Anvendelse av kontinuitetsmetoden under samme kontroll

Kontinuitetsmetoden innebærer at balanseførte verdier for eiendeler og gjeld som overføres, ikke endres hos mottakende selskap. Tar vi utgangspunkt i figur A, er spørsmålet hvorvidt det er balanseverdiene i C som skal videreføres i konsernregnskapet til B, eller balanseverdiene i konsernregnskapet til A for de samme eiendelene og gjeld, såkalt konsernkontinuitet. Det kan også tenkes at de samme eiendelene i C er balanseført til en enda høyere verdi i P. Dette vil avhenge av rekkefølgen av eventuelle tidligere oppkjøp. Som følge av kravene til nedskrivning ved verdifall, vil som regel de laveste verdiene være balanseført på det laveste nivået. Tilsvarende vil den mest oppdaterte transaksjonsverdien være på det høyeste nivået i et konsern.

IASBs foreløpige konklusjon er at de balanseførte verdiene i C skal anvendes for alle kontinuitetstransaksjoner. Dette begrunnes med at det da ikke er nødvendig å identifisere en oppkjøpende part, og at det ikke er av betydning hvordan transaksjonen er formelt gjennomført. IASB mener derfor at balanseverdiene i C er det som best oppfyller logikken bak kontinuitetsmetoden. Videre fremheves det at eventuelt høyere verdier er innregnet i et selskap som teknisk sett ikke er part i transaksjonen. Ved å velge en høyere konsernverdi som måleattributt, ville det dessuten gi ulik løsning avhengig av hvem som er juridisk overtakende

selskap. Det foreslås derfor ikke å tillate kontinuitet fra høyere nivåer.

I høringssvaret støttet ikke NRS denne konklusjonen. Konserninterne overføringer skjer ofte i forkant av noteringsprosesser eller såkalt *spin-offs*. Prospektreglene vil ofte kreve rapportering av proformatall basert på en såkalt *carve-out*-metodikk. Det vil i slike tilfeller gi best mening å rapportere verdier som er i overensstemmelse med de verdiene som investorene ble invitert inn på. Det kan dessuten anføres at kontrollerende eier absolutt er del av transaksjonen sett fra et regnskapsperspektiv. Andre problemer som NRS peker på, er at selskapsregnskapet til C ikke nødvendigvis er avlagt etter IFRS, og at når C er et morselskap, vil det ikke nødvendigvis ha utarbeidet underkonsernregnskap hvor tallene som skal benyttes, kan hentes fra. Sett fra et kost-nytte perspektiv mener NRS at bruk av selskapskontinuitet ikke nødvendigvis kommer best ut. NRS anbefaler derfor at valget mellom selskapskontinuitet og konsernkontinuitet må baseres på de konkrete forholdene i det enkelte tilfellet.

Når det gjelder hvorvidt kontinuitet skal anvendes fremadskuede eller med tilbakevirkende kraft, har IASB i sin foreløpige konklusjon landet på at det mottakende selskapet ikke skal endre sine historiske tall, og kun innregne den overtatte virksomheten fra overtakelsen. NRS støtter ikke denne konklusjonen ubetinget. På samme måte som anvendelse av en konsernkontinuitet bedre knytter rapporteringen etter en transaksjon sammen med regnskapsoppstillinger som kreves av tilsynsmyndighetene i forbindelse med prospekter og tilsvarende dokumenter, vil en åpning for å omarbeide tallene i kontinuitetstilfellene være ønskelig. NRS etterlyser uansett mer veiledning i hvorvidt kontinuitet i målingen også innebærer at historiske attributter følger med hos mottakende selskap. Eksempler på dette er om den nye regnskapsenheten kan eller skal reversere tidligere nedskrivninger, reklassifisere eller nullstille omregningsdifferanser og kontantstrømsikring osv. IASB

har sneket inn enda en kontinuitetsbe-
traktning i diskusjonsnotatet som ikke
gjelder overføring av virksomhet.

Denne gjelder når *vederlaget* for virk-
somheten som skal regnskapsføres til
kontinuitet, er en eller flere eiendeler
som ikke utgjør en virksomhet. Slikt
vederlag skal fraregnes hos kjøper av
virksomheten uten gevinstoppgjør i
tilfeller når det er måleusikkerhet,
kostbart og at transaksjonen kan anses
å være en integrert byttrransaksjon.
NRS er uenig i denne utvidelsen av
bruken av kontinuitet til vederlagssi-
den av transaksjonen når vederlaget
ikke også utgjør en virksomhet.

Ved kontinuitet vil differansen mellom
vederlaget, som ofte vil være til virkelig
verdi, og netto kontinuitetsverdier, bli
ført mot egenkapitalen. Dersom veder-
laget ikke er aksjer, kan dette medføre
svært lav eller negativ bokført egenka-
pital hos mottakende selskap. Dette er
en velkjent problemstilling, men IASB
har ikke tillagt vederlagets art noen
betydning. Under norsk GRS har man
i praksis tillagt pengevederlag som ikke
skal konverteres til egenkapital relativt
stor vekt, slik at oppkjøpsmetoden har
blitt benyttet.

Regulering av capital reorganisations

Som nevnt innledningsvis favner virke-
området i diskusjonsnotatet også de
tilfellene der B fra figur A er et nyetab-
lert foretak som skal overta eierskapet i
C. Med litt ulik begrunnelse avvises
det at en slik overføring av eierskapet
til en virksomhet under samme kon-
troll kan være en virksomhetssammen-
slutning. For slike omorganiseringer er
dagens praksis meget ensartet. Kon-
sernregnskapet til B skal reflektere C
sine tall, da C utelukkende har fått en
ny «innpakning».⁷ Dette gjelder også i
tilfeller der det er noe ulik eiersam-
mensetning mellom A og B, så lenge
det skjer under samme kontroll. For
dette typetilfellet vil foreslåtte regler
derfor kunne medføre en endring
i praksis. NRS har pekt på denne
utfordringen og oppfordret til å

⁷ Hvorvidt regnskapsføringen i selskapsregnskapet til B
skjer til kontinuitet avgjøres ut fra klare og snevre regler i
IAS 27.13. Bare når alle disse kriteriene er oppfylt, kan
kontinuitet anvendes.

*Det er utallige varianter av selskapsrettslige, regulatoriske og lignende forhold som gjør
regulering av virksomhetsoverdragelser under samme kontroll svært krevende.*

samordne virkeområdet i en ny
standard med unntaket i IFRS 3.

Avslutning

Regulering av virksomhetsoverdragelser
under samme kontroll har vært etter-
lyst lenge. Problemstillingen er imid-
lertid kompleks, og det er utallige vari-
anter av selskapsrettslige, regulatoriske
og lignende forhold som gjør regule-
ring av området svært krevende. I
norsk GRS har det vært nokså stor
variasjon i praksis, og ulike forhold har
blitt tillagt ulik vekt av de regnskaps-
pliktige. Det har også vært uensartet
praksis for norske IFRS-rapporterende
selv om slike transaksjoner ikke er like
dagligdagse på konsernivå for de
børsnoterte. Siden Forenklet IFRS er
et aktuelt regnskapspråk som benyttes
av mange unoterte, får imidlertid en
eventuell regulering på dette området
raskt påvirkning på selskapsregnska-
pene og private foretak, der dette er
oftere forekommende.

Artikkelforfatterne er positive til regu-
lering som innsnevrer mulighetsrom-
met noe. Ved å konkretisere hva opp-
kjøpsmetoden betyr under samme
kontroll og sette noen rammer for
kontinuitetsmetoden, kunne det vært
argumentert for et relativt fritt valg
med gode noteopplysninger.

IASBs foreløpige konklusjoner knyttet
til skillet mellom bruk av metodene
synes å få brukbar støtte i høringen.
Det er større motstand mot pliktig
bruk av selskapskontinuitet og mang-
lende anledning til retrospektiv anvend-
else av kontinuitetsmetoden. Hvor-
vidt IASB dermed har truffet det rik-
tige balansepunktet mellom regulering
og frihet til konkret skjønnsutøvelse,
gjenstår å se. Det som er sikkert, er at
de neppe som Aleksander den store
evner å skjære over den gordiske knu-
ten med bare ett sverds slag!